

Estudis etimològics i lexicogràfics ¹

cadarn

Veiem en aquest mot un reflexe popular, segurament de formació moderna, de CATHARRUS, gr. *κατάρρος*, que sols ha donat mots erudits en les altres llengües romàniques: cast. *catarro*, fr. *catarrhe*, etc. *Cadarn* i estar *encadarnat*, per *constipat* i estar *enconstipat*, són expressions molt usades en el català dels segles XVIII i principis del XIX, i avui encara són vives en contrades apartades de Catalunya i entre gent rústica. No sabem a què es deu la *n* final. En tot cas és un exemple més de les moltes paraules erudites de medicina i anatomia assimilades pel poble a sa fonètica característica: recordem ara *tífols*, *gàstriga*, *gripia*, *migranya*, *palmons* per *pulmons*, *l'estèric*, etc.

calcigar

Aquest verb, derivat de CALX, CALCE, 'taló del peu', amb el suf. -ICARE (per què, doncs, *-igar* en compte de *-egar*?), és interessant sobretot pels seus derivats. Trobem entre aquests *cacigall*^(A),² vivent en l'Urgell i diverses contrades de la província de Lleida, amb la significació de 'parrac, drap vell', això és, 'cosa que es trepitja'. Aquest *cacigall* ens obre la porta per a l'explicació de tota una família de mots: *cassigoles*^(A) (Borredà), *cassogues*^(A) (Eivissa, Mallorca), *cassanogues*^(A) *cassanyogues*^(A) (Tortosa), *cassoniques*^(A) (Ulldecona), que tenen tots la significació del cast. 'cosquillas'.

1. Aquests *Estudis* que comencem a publicar en el BUTLLETÍ són continuació dels *Estudis etimològics catalans* sortits en la revista dels *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VI, p. 282; vol. VII, 104.

2. Totes les formes que en aquest treball van acompanyades de ^(A), a la dreta, són preses del *Diccionari Aguiló*, ara en curs de publicació.

La filiació que totes aquestes formes tenen en CALX, CALCE, s'explica per una clara evolució semasiològica. CALCE, 'taló', estengué sa significació a tota la 'planta del peu' en alguns dels seus reflexes llatins i romànics, com passa en el llatí CALCARE i ital. *calcare*, en el cat. *calcigar*, en l'ital. *calciare* (que en certs casos té el valor de *calpestare*¹), etc., verbs que signifiquen 'petjar'. No és estrany, doncs, que de l'arrel CALCE amb aquesta extensió de significat, sortissin derivats amb la significació de 'cosquillas' essent la planta del peu el punt del còs més sensible a aquestes. Deixarem, per ara, d'estudiar la multitud de creuaments i contaminacions a les quals es deu la formació de totes les variants esmentades i que revelen tan clarament el llur origen amb aquesta arrel CASS, amb *l* absorbida, com passa en *cacigall*.

Però no s'atura aquí encara la fecunditat derivativa de CALCE. Aviat tingué lloc un curiós creuament amb *peu*, o més aviat amb l'antic *pe*, *ped*. Fruits d'aquest creuament de *calcig-* o *cacig-* amb *pe* foren *pecigolles*, i, per una nova extensió de significació, *pecigar* i *pecic* (cast. 'pellizcar' i 'pellizco'). Així queden agrupades en una mateixa família *pecigolles* i *cassigoles* amb les altres variants dialectals de la mateixa significació més amunt esmentades. Aquesta contaminació de PEDE tingué lloc en el mateix verb *calcigar*, en sa significació de 'petjar', com ho mostra un curiós exemple antic, que N'Aguiló retreu en el seu *Diccionari, de les Metamòrfosis* den Francesch Alegre : «*per prechs de sa muller ma cruel enemiga ab lo carro fugint tirave la via de Phitea ja palcigant los meus cavalls les ribes de Corintia*» (fol. 130) : aquest mot *palcigar*^(A), [*pēlcigar*] és la mateixa paraula que el modern *pecigar*, conservant però el sentit originari de 'calcigar petjar'. Finalment, tenim un derivat directe de CALCE en el cat. *coça* cast. 'coz', i un d'indirecte en el cast. *cosquillas*, amb la mateixa evolució semàntica del cat. *pecigolles*, *cassigoles*, etc., i amb algun creuament amb un altre mot que no sabem.

caramella

Caramella, com *caramell*, sortits, com se sab, del diminutiu CALAMELLUS, en llur significació de 'instrument musical, flaviol, cara-

1. Petrocchi.

millo', fr. (chalumeau), han donat origen a curiosos derivats. D'una banda trobem *caramada*, -es, vivent en la comarca de Lleida;¹ d'altra tenim *carallada*, -es, ambdós mots sumament estesos en la llengua vulgar, significant, d'acord amb el llur mot d'origen, 'romanços, cançons, orgues', en sentit despectiu de 'tonteries', en cast. 'músicas'. Un exemple vulgaríssim de l'aplicació d'aquests mots és *No em vinguis amb caramades* o *carallades*. Aquestes dues formes, *caramades* i *carallades*, ens permeten reconstruir el mot **caramellades*, del qual aquelles són abreviacions, originades segurament per llur ús freqüentíssim en el llenguatge familiar. La forma *carallades* ofería un punt de contacte fonètic amb *corall*, i dóna en aquest el resultat d'una assimilació (que més endavant veurem en l'article *coral*) que convertí *corall* en *carall*. Aquesta contaminació fonètica fou determinada pel sentit obscè comú a les dues paraules. *Caramella*, el mot d'on deriva *carallades*, tingué antigament la mateixa significació aplicada que *carall* (Cf. més avall, article *coral*), i d'ella hi ha exemples en la nostra llengua antiga que ens excusem de transcriure. Conegut és, entre altres, el que porta *El llibre dels tres...* Finalment, *caramades* fou l'origen de la interjecció *caram*. La interjecció i paraula obscena *carall* revela una etimologia altra que **caramellada*, *caramella*; car tenim la variant *carai*, que revela un *L*₁ originari. (V. *coral*.)

carena, crena

Ens interessa aquest mot en la seva significació de 'esquena de una muntanya, la ratlla que divideix i junta els dos vessants d'una muntanya'. Meyer-Lübke, en el seu *Diccionari etimològic*, posa aquesta paraula, tant en la significació de 'quilla' com en la que hem esmentada, sota l'ètimon *CARINA*. Però el fet de trobar-se aquella significació orogràfica del mot català completament isolada en mig de la uniforme de les altres formes romàniques de *CARINA*, ens fa suspecta l'etimologia fins avui admesa. Encara que pot donar-se el cas d'una muntanya que per sa forma llisa i regular susciti la imatge d'una nau girada al revés, mostrant

1. Usa aquest mot En Santamaría Monné en ses *Narracions extraordinaries*: «banderetes i sarrellets, tritis i demés caramades populars» (p. 133).

carena, com deien en antic català, en la majoria dels casos les muntanyes ofereixen formes irregulars i capritxoses molt allunyades d'una forma de 'quilla'.

Creiem que *carena*, en aquesta significació, s'adapta molt millor, fonèticament i semànticament, a la família tan nombrosa dels reflexes romànics del llatí CRENA, 'osca', cast. 'muesca', fr. 'coche, cran, entaillure', dent que es fa en una cosa per encaixar en una altra'. Cal solament examinar la significació que CRENA ha adquirit en alguns de sos reflexes romànics per a introduir en el seu nombre el nostre *crena* o *carena* de muntanya. El cremonès *crena* significa 'cim, punt culminant'; el fr. *créneau*, i el prov. *crenel*, signifiquen 'marlet, almena'. Així, doncs, el cat. *crena*, amb sa forma secundària *carena*, expressaria la visió de la silueta de les muntanyes com una serie d'osques o CRENÆ. Aquesta mateixa impressió fou l'origen en el català i moltes altres llengües romàniques de l'expressió metafòrica *serra*.

A més de *carenada* tenim el derivat *carener*^(A), 'el punt central de la teulada d'on parteixen dos aiguavessos oposats'. El mot *crena*, *carena*, és d'ús literari modern. En antic català no coneixem *carena* sinó en sa significació de 'quilla'.

cegallosa

A Vilella del Cinca, de la 'boira' en diuen *cegallosa*. Una forma més a afegir a les designacions de 'boira' derivades de CAECUS, esmentades per En Wartburg en son interessant estudi sobre *Els defectes de la vista en les llengües romàniques*.¹

clatell

La forma mallorquina *clatell* ha fet pensar en *clot* (Tallgren, *Neuphil. Mitteil.* 1912. 169). Trobem suspecte aquest origen, perquè la idea de *clot* és massa vaga i d'aplicació massa general a multitud d'accidents del cos humà per a admetre-la sense proves convinents com a designació del 'darrera del cap'. Admetent la *l* com adventícia i

1. Die Fehler des Gesichtorgans en la *Rev. de Dialect. Rom.*, juliol-desembre, 413-415.

filla efectivament del compromís amb *clot*, ens trobem amb *COT-. I aquest radical no el sabriem separar de la família del mot castellà designant la mateixa part del cos que el cat. *clatell*, això és, *cogote*, i que té en antic provençal el representant *cogotz*. (Per a l'etimologia d'aquestes formes vegi's Meyer-Lübke, *Wtb.* CUCUTIUM.) De *cogot* se féu **cogotell*, d'on **cootell*, **cotell* (cp. *coombre* < *cogombre*, etcètera). Finalment, la contaminació de *clot* donà *clotell*, d'on la nostra forma *clatell* pel creuament amb un altre mot que no sabem quin pugui ésser.

Vegi's l'observació que sobre l'etimologia del radical COT fem al final de l'article *cotar*. D'altra banda tampoc ens acaba de satisfer l'etimologia CUCUTIUM, «bonet», proposada per Meyer-Lübke al prov. *cogotz*, que solament se pot salvar admetent que el cast. *cogote* surt de la forma provençal. El fet de conservar la -t els derivats de *cogot*- i *cot*- sembla indicar la presencia de una *tt* o una sorda + *t* en l'ètimon.¹

clivella, pron. *klivɛlə*

La significació d'aquest mot és en cast. 'grieta, hendidura'. Hi ha el verb *clivellar-se*, 'agrietarse', i l'adj. *clivellat*, 'agrietado'. Hem de relacionar aquestes paraules amb les nombroses formes romàniques sortides de CREPO, CREPARE, amb diferents sufixes, fr. *crever*, *crévasse*, prov. *crebar*, *crebadura*, cast. port. *quebrar*, *quebradura*, ital. *cretto*, cast. *grieta*, a. fr. *crétel*, 'marlet', etc., sortits de CREPO, *CREPATURA, CREPITARE.

La forma catalana *clivella* surt de CREP- + -ELLA, i ofereix la dissimilació vocàlica *e-é* > *i-é* (cp. *cistell* de **cesta*, lat. *cīsta*), dissimilació produïda potser per l'atracció de la *r* precedent, transformada en *l* com en altres casos similars (cp. *clamàstecs* de CREMASTER, *clenxa* per *crenxa*, V. Meyer-Kübke, *Wtb.* 2325), transformació determinada en aquest cas per contagi de *clavar*, *clavilla* (*klɛbá*, *klɛbílɛ*).²

1. Una altra forma que s'ha relacionar amb la família *cogot*- és el cast. *colodrillo*, d'igual significació, on veiem un curiós creuament de *coot*- (< *cogot*-) amb el cast. *colodra* 'barreño'.

2. A la contaminació de *clavar* atribuïm, també, la grafia d'aquest mot amb *v* en compte de *b*. Ignorem la pronunciació de la paraula al Camp de

A Vilella del Cinca, segons notícies particulars que m'han comunicat, existeix la forma *cribessat*, -ada (*figa cribessada*, això és, 'clivellada'), on tenim el sufixe -YRIA unit al radical consonàntic intacte CR-.

coïl pr. *kuit*

En tot el Camp de Tarragona és usat aquest mot (*kuit*) en compte de 'mosquit'. Hi ha contrades on se diu *coïc* (*kúik*) per *coïl*. Es un reflexe del llatí CULEX, CULICE, 'mosquit' amb el suf. diminutiu -ITU *CULICITU; formació regular pel que es refereix al tractament peculiar en català de -C- entre vocals seguida de *e* o *i* (cp. *vei*, *rail* o *rel*, etc.). L'evolució haurà sigut aquesta: *CULICITU > *coleit > *coliit > *colit > *couit > *coit* (comp. *nuít > *nit*). Tenim, doncs, en català, un germà del prov. *cozin*, fr. *cousin*, 'mosquit'.

coll

Coll, com a terme orogràfic, significa en el català modern 'el pas estret entre dos cims de muntanya'. L'etimologia que s'imposa, doncs, seria COLLUM aplicat en sentit metafòric. Amb tot, sembla que en antic català, *coll*, com a designació orogràfica, tenia un sentit oposat al d'ara. Així sembla provar-ho un exemple tret de la *Crònica de D. Jaume*. Conta D. Jaume que va voler veure la ciutat de Xàtiva, prop de la qual havia arribat amb la seva host, i diu: «*Hajam tro a XXX cavallers que anch no uim Xàtiva e uolem la ueer. E anam la a aquel coy l agut qui es prop del castell, e ueem la pus bela orta que anch haviem uista en uila ni en castell*» (p. 348). El qualificatiu *agut* sembla més propi d'un cim que no d'un pas entre dos cims. Per això creiem que *coll*, en antic català, era, pel seu sentit, emparentat amb l'it. *colle*, el prov. *col*, el cast. *colina* i el fr. *colline*, que són reflexes del llat. COLLE i no de COLLUM. Com que no hi ha altures sense la corresponent depressió o gorja, pogué influir aviat COLLUM en aquest derivat de COLLE; i així *coll* passà per una gens forçada traslació a ésser designació del pas entre dos *colls*.

Tarragona i a Mallorca, on se conserva la labio-dental fricativa. El *Dic. mallorquí* de N. Armengual porta *crivell*, *crivellat* etc... En cas de pronunciar-se [v] es tracta del contagi amb *clavar*, contagi que és de tota evidència en la forma valenciana *clavill* 'hendidura', que porta en Martí i Gadea.

o *cims*. La mateixa evolució sofrí el sentit del cast. *collado*. La nova aplicació de *coll* (en sentit de *COLLU*) no fou cap raresa en la llengua, car són moltes les designacions geogràfiques preses dels noms dels membres o anatomia del cos de l'home o dels animals, com *gorja*, *morro*, *peu*, *pic*, *cresta*, *ull*, *llom*, etc.¹

coma

Coma, procedent del celta *cumba*, 'vall', té, amb la mateixa significació, representants en moltes llengües romàniques (V. Meyer-Lübke, *Wtb*, 2386). El reflexe català *coma* té en els diccionaris dues significacions contradictòries, car així com uns li donen la significació de 'muntanyeta', cast. 'loma', 'colina' (Bulbena; Labernia; J. Esteve, *Dic. cat. cast. lat.* 1803), altres el fan significar tot el contrari, això és, 'petita vall, depressió entre dues altures', cast. 'cañada' (Amengual; Balari, *Orígenes*, III; Figuera, *Dic. Mallorquí castellà*). Aquesta movilitat de la significació que es mou entre dos extrems oposats, no és un fenomen rar en la semàntica: en el mot *coll*, com terme orogràfic, hem vist un fet similar. Sense moure'ns d'aquesta paraula, veiem les seves formes provençals *coumbo*, *cuomo*, etc. (Mistral, *Trésor*), amb significació de 'vall petita, depressió', mentre la forma landesa *come* (Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2386) significa 'duna', això és, 'montícul arenós'. Nosaltres no sabem de fet existent aquesta paraula sinó en la seva significació de 'depressió', encara que en les comarques que coneixem personalment no és aquesta una paraula viva, sinó tan sols cristallitzada en la toponomia del terror i formant també noms compostos (*comalada*, *comamala*, etc.), sense que el poble l'entengui amb una significació pròpia i independent.

Apart d'aquesta movilitat de significació, és digne d'observar-se, en el cat. *coma*, l'anormalitat de l'evolució fonètica. *CUMBA* no donaria, regularment, en català, *coma*, sinó *comba*, com en els dialectes del nord d'Itàlia, en els francesos i en els provençals. Sols tenim amb el mateix consonantisme de la forma catalana la de les Landes *come* (Meyer-Lübke, *Wtb.*, 2386), *coumo* en la

1. En un passatge de l'obra ja esmentada d'En Santamària, *collet* sembla tenir també el sentit de 'muntanyeta': «Al ser dalt d'un collet als peus del qual està ma casa pairal, me vaig girar, etc.» (p. 24).

Gascunya (Mistral, *Trésor*) i *coume* en el Bearn (*ibid.*). Lat. -MP- i -MB-es conserven en català regularment : *campar*, *romput*, *tomba*, *timba*, *bomba*, etc., etc. ¿Com s'explica, doncs, l'evolució -MB- > -M- soferta per CUMBA en català?¹

La forma arcaica catalana *cumba*, significant 'depressió, vall petita', està fermament documentada i ens priva de cercar una altra etimologia al nostre *coma*. Un document de 918 ens parla d'unes *combas unde aqua discurrit per imbres* (Balari, *Orígenes*, III). Però ja en 1011 apareix la forma específica catalana *coma* : *et vadit per comam qua pergitur ad flumen Ted* (Marca hispànica, ap. 164).

Comba, per transformar-se en *coma*, deu haver sofert la influència d'una altra paraula. La pertorbació de sa evolució normal crec que prové de l'homònim *coma*, doblat de *calma*, 'planície alta', cast. 'meseta'. La forma *coma* amb aquesta significació subsisteix isolada a Catalunya al costat de la més general *calma* : així es dedueix del testimoni de l'escriptor en Bosch de la Trinxeria, qui diu que en els Pireneus catalans es nomena *coma* a la 'montaña alta, unida, cubierta de césped, de grande extensión, sin peñas ni precipicios y de buenos pastos para el ganado'. (V. Balari, *op. cit.*, 73, on aporta nombrosos documents antics per aquesta paraula.) *Calma* és probablement un mot prerromà (Jud, *Bull. de Dial. Rom.* III, 12), molt estès en la toponomàstica dels països de llengües gal·lo-romàniques. El seu reflexe *coma* oferiria, amb sa significació de 'planura', un punt de contacte amb *comba* en sa significació de 'espai entre dues altures'. 'Cosa plana' i 'cosa baixa' són dos matisos que poden arribar a confondre's. Així la coincidència semàntica entre *comba* i *coma* (CALMA) provocà a la fi la seva coincidència fonètica, i *comba* evolucionà a *coma*. El trànsit de *comba* a *coma* deuria efectuar-se al través de l'etapa *comma*, producte de una assimilació, i que tenim documentada en 976 : *comma lata* (Balari : *Op. cit.*, 112). Aquesta evolució fou encara consolidada

1. La forma *coloma*, de COLUMBA, no pot servir de norma per al nostre cas, perquè pot ésser un femení format sobre el masc. *colom*. Només recordem el mot *cama* (< grec *Kampe*), que hagi sofert la mateixa evolució fonètica de *coma* en el domini català.

2. *calma*, significant 'meseta', surt en documents de 871, 978, 982, 1038, etc. (Balari : *Op. cit.*, 73 i 74). També consigna aquesta paraula el *Donatus provincialis* : '*Calms* : Planicies sine herba' [Ed. Stengel, 45]).

per la més gran vitalitat de la forma *calma* respecte del seu reflexe *coma*, fet que restablí la distinció entre les dues designacions toponímiques, posada en perill per la confusió entre *coma* (< CALMA) i *coma* (< CUMBA).

coral

Es mot erudit procedent de CORALLIUM (gr. κοράλλιον). L'antiga forma catalana, però, era *corall*, i així ho fan constar el *Diccionari valencià-castellà* d'En Martí i Gadea, i el d'En Labernia, que escriuen el mot amb la grafia *corayl*. D'altra banda ens revelen la forma antiga popular els derivats *corallar*^(A), 'pescar coral', i *corallador*^(A), 'pescador de coral', que viuen en la costa de l'Empordà.

La color roja del coral fou origen de diverses aplicacions metafòriques. Així veiem, en el modern prov., que *courau*, *couralh* o *courai* significa 'pebrot vermell': «rouge comme un courau» (exemple portat per En Mistral). Aquesta significació també és coneguda en català, on tenim *coralet* i *corali* significant 'una mena de bitxo vermell' i que hem sentit en el Camp de Tarragona i Priorat. Aquesta darrera significació de 'pebrot o bitxo vermell' que s'incorporà a la paraula *corall*, fou segurament causa de la darrera evolució semasiològica del mot, representada pel modern català *carall*, interjecció de significació originàriament obscena. La nova i atrevida diferenciació de sentit se reflexà, també, fonèticament, en l'assimilació vocàlica *o—á > a—á* (*e—a*). Aquesta assimilació vocàlica de *corall* fou ajudada principalment per un derivat de *caramella*, com més amunt hem vist. (V. article corresponent.)

coromina

Aquesta paraula, procedent de CONDOMINIUM (Balari: *Or.*, 508), té diverses formes en català, subsistents llur majoria en l'onomàstica: *cormina*, *colomina*, *conomina*, *condomina*, etc. Les formes *condomines*, *connamina*, *conamines*, surten ja en documents dels segles XI i XII (Mas, *Not. hist.*, V, 107, III, 238). Subsisteix també aquest mot, cristallitzat, sense significació concreta, com designació topogràfica de distints llocs de Catalunya, barris de ciutats i pobles, masies, etc. Com a paraula viva existeix en di

verses comarques de Catalunya, com la Plana de Vich, Pireneus, etcètera. El seu estudi suscita un problema interessant de semàntica. Originariament, com se desprèn del seu ètimon i com ja féu constar En Balari (*loc. cit.*), significava copropietat, i es deia en particular de «la tierra señorial libre de todo censo que reservaba para sí el señor en los bienes que daba en feudo». Però aquesta significació restringida va desaparèixer segurament amb el règim feudal per a adquirir tres distintes significacions: 1.ª, terra o camp lliure de tributs situada vora d'una vila (Mistral. *Trésor*. Art. *coundomino*); 2.ª, troç de terra bona de conreu¹ (*Ibid.*); 3.ª, troç de terra voltat pel riu, formant una península (*Dicc. Aguiló* en curs de publicació). Les dues últimes significacions viuen en el parlar de la Plana de Vich. La tercera significació és la que aquí ens interessa. ¿Com ha pogut adquirir aquesta significació la paraula CONDOMINIUM? Un dels casos més coneguts d'accessió de propietat és el degut a la formació, per al·luvió, d'una illa en un riu. La legislació de les distintes regions d'Espanya de des dels temps de l'Edat mitjana, disposa que aquestes illes, quan sorgeixen equidistants d'ambdúes vores, han d'ésser dividides per meitat entre els terratinents d'aquelles. En el *Libre de les Costums de Tortosa* (ed. 1539) llegim: «Insula ço es exequina que's faça en mig de flum es d'aquels qui han les honors de ça e de lla del flum que's tenen ab la riba del flum, ço es que cascu hi ha frontera e guaayna sa part en la insula segons que ha frontera el flum de lonc en lonc del flum» (fol 96). Amb això es veu molt bé l'evolució semasiològica de CONDOMINIUM. Si bé, en el cas d'aquestes illes d'al·luvió en els rius, no es tracta propiament, en termes jurídics, de copropietat o condomini, fou aplicat el terme CONDOMINIUM per analogia al present cas de divisió de propietat. (La rúbrica sota la qual està escrita el passatge copiat de les *Cost. de Tortosa*, porta per títol: *De comuni rerum divisione et de acqui-rendo dominio*.) Així fou nomenada *coromina* l'illa formada, per al·luvió, en un riu quan tenia efectes jurídics en la propietat, fins que fou aplicat el mot a tota illa d'aquesta classe. Un cas curiós d'aplicació d'un terme jurídic a un accident topogràfic.

1. En aquest sentit l'usa Verdaguer: *la verda coromina hont flors collien* (*Canigó*, cant 10).

coromull

Són diverses les variants d'aquesta paraula (pronunciada en el dialecte oriental *kurumúl*) : *curmull*^(A), *crumull*^(A) i *caramull*^(A), aquesta última propia de Valencia, Mallorca i comarca de l'Urgell. La significació de la paraula ofereix lleus variants segons les contradades. A Catalunya significa 'munt de grans, de terra, de sorra, de fruits, això és, de totes aquelles coses susceptibles d'ésser reunides en forma de pila o en forma cònica'. A Valencia té una significació més precisa i estricta : vol dir 'ço que reïx de la mesura si no l'arranen', «porción que sobra de la justa medida de los sólidos y sobresale formando montón».¹ Com sol passar en altres casos, la significació originària i primitiva d'aquesta paraula sembla ésser la més concreta de les dues indicades, això és, 'cim d'un munt, la part que sobressurt'. Aquesta significació ens porta pel camí del llatí *CULMEN*, **CULMU*, amb el suf. *ul*, tan fecunde en català. La forma primitiva fóra així *curmull*, d'on *crumull*. En *curmull* la *r* desenrotllà una vocal *u*, per un procés assimilatiu (fenomen freqüent en les líquides en posició àtona : *calamàstecs*, de *CREMASTER*, etc. Cp. el procés invers *carbaça* per *carabaça*, *brenar* per *berenar*, etc.). Finalment, *caramull* s'explica per un compromís amb *CALAMU*, que ha donat en català formes com *caramell*, *caramella*, objectes que per la forma llur poden haver contribuït al contagi obrat per llur designació en el mot *corumull*. Cal afegir, doncs, el mot català en totes ses variants i derivats, com *corumullar*, a les formes romàniques de *CULMEN* (Meyer-Lübke, *Wtb.* 2376). Resta per explicar encara la forma *curull*, substantiu i adjectiu. Amb valor de substantiu el porta En Labernia, qui li atribueix la mateixa significació que *corumull*, afegint-hi aquesta : «En las xemeneyas l'extrem que se sol formar de duas ó més teulas ó rajolas empinadas pera que isca 'l fum y no entre la pluja.» Tant per sa significació com per sa fonètica, *curull* sembla estretament emparentat amb *corumull*. Però no ens atreviríem a afirmar-ho sense proves. Igual diem de la forma *cucurulla*, sortida d'un creuament *curull* + *cuculla* (cat. *coguilla*). L'etimologia de *curull*, segons Parodi (*Romania*, XVII, 59), es *CORÛLLO* la qual tampoc ens satisfà.

1. Martí y Gadea : *Diccionario general valenciano-castellano*.

cotar

Coneixem dues significacions d'aquest verb : a) parlant de les cabres, els bous, etc., es diu que *colen* quan embesteixen amb el cap; b) *cotar-se* i *acotar-se* és vivent al Camp de Tarragona en sentit de 'ajupir-se'. La idea de 'cap' és present en ambdúes significacions : 'pegar amb el cap' i 'abaixar el cap'. Això i la presència de *cot- en aquest verb ens el fa relacionar amb la família de mots romànics significant 'cap' o el 'darrera del cap', que Meyer-Lübke posa sota l'ètimon CUCUTIUM : cast. *cogole*, prov. *cogotz*, *cogot*, etc. En l'article *clatell* hem vist la forma hipotètica primitiva *cotell. La mateixa evolució fonètica veiem en *cotar* : *cogotar, *cootar, *cotar*. Serveix d'apoi a la relació que establím entre *cotar* i *cogot* el verb castellà *acogotar*, que té la mateixa significació fonamental que el nostre *acotar* usat reflexivament, això és, 'fer doblegar el cap a algú agafant-lo pel clatell'.

P. Barbier (*Rev. Lang. Rom.*, LI, 264) proposa com etimologia de les formes provençals de *cotar* el mot hipotètic *CORTUS, llatinització del grec κόρτος, 'cap, el darrera del cap'. Creiem que la llatinització d'una paraula grega que, com aquesta, no consta en cap text de la llengua llatina, ni clàssica ni vulgar (Cf. *Thes. ling. lat.*), ha d'ésser apoiada en més segures i nombroses derivacions romàniques per a poder ésser admesa com a fonament etimològic acceptable.

cua

Aquest reflexe de CAUDA o CODA (Meyer-Lübke, *Einj.*, 80), propi del català continental enfront al regular *coa* del mallorquí, deu ésser efecte del mateix contagi que va sofrir en castellà. Així com la influencia de CULU en castellà es manifestà en la presència de la *l*, *cola*, en català es féu sentir per la transformació de *o* en *u* en sa síl·laba tònica.

M. DE MONTOLIU